

FD

Analyse • 5 juni 15:19

Vijf jaar later: nog (te) veel hordes voor pensioenhervorming

Maaïke Noordhuis Martine Wolzak

‘Na jaren dubben gaan we doén’, zei toenmalig minister van Sociale Zaken Wouter Koolmees toen hij op de kop af vijf jaar geleden het zwaar bevochten pensioenakkoord sloot. Maar ook na het akkoord waren er nog heel wat hordes te nemen. Hoe staat het daar nu mee?

Den Haag 5 juni 2019: sociale partners en minister presenteren het pensioenakkoord. Foto: Maarten Hartman/ANP

In het kort

- Vijf jaar geleden werd het pensioenakkoord gesloten.
- De pensioensector staat voor de grootste financiële herstructurering ooit.
- Welke hordes zijn er nog te nemen?

Uitvoering: hogere kosten en gaten

Het pensioenakkoord was het startschot voor een grote verbouwing die in 2028 klaar moet zijn. Circa tweehonderd pensioenfondsen, de verzekeraars, bijna alle werkgevers, vakbonden en ondernemingsraden zijn er mee aan de slag. Het akkoord gaat — in eerste instantie — over de regels rondom het aanvullend pensioen dat miljoenen Nederlanders, werkend en gepensioneerd, krijgen via hun werkgever.

Dat raakt aan de ene kant de premie die werkgevers en werknemers iedere maand samen inleggen. Bijna alle werkgevers zullen nieuwe pensioenregelingen moeten aanbieden (een deel heeft geen pensioenregeling, daarover later meer). De onderhandelingen daarover lopen

inmiddels volop. Voor die regelingen hebben verzekeraars en pensioenfondsen nieuwe IT-systemen nodig, waardoor de kosten voor pensioenuitvoering de komende jaren hoger zullen liggen.

Anders dan in de meeste landen die hun pensioenstelsel hervormen, is in Nederland afgesproken dat in principe het al opgebouwde pensioen (en dus ook lopende pensioenuitkeringen van gepensioneerden) overgaat naar het nieuwe stelsel. Bij dit zogeheten 'invaren' wordt op papier het opgebouwde vermogen van ruim €1500 mrd naar rato verdeeld over de miljoenen mensen met opgebouwde pensioenrechten.

De verwachting is dat in 2025 de eerste fondsen dit gaan doen. De fondsen voor fysiotherapeuten, dierenartsen, horeca en catering, bakkers, zoetwaren en vervoer zijn dat nog steeds van plan, anderen stellen het vanwege het vele werk nog uit. Ondertussen ligt de verdelingsoperatie onder vuur. Advocaten bereiden de eerste rechtszaken van deelnemers die bang zijn te weinig te krijgen, al voor.

Oudere werkenden bijvoorbeeld krijgen te maken met afschaffing van de zogeheten doorsneesystematiek, waarbij jonge werkenden meebetalen aan de pensioenopbouw van hun oudere collega's. In het nieuwe stelsel stopt dat, waardoor de huidige generaties veertigers en vijftigers een gat in hun pensioen krijgen. Hoeveel nodig is om dat gat te vullen, verschilt van fonds tot fonds. Na vijf jaar zijn de bedragen en de oplossingen nog steeds niet helder.

Koopkracht: het kan vriezen of dooien

In 2019 overheerste angst voor grote pensioenverlagingen, nadat al tien jaar de pensioenen niet omhoog waren gegaan. Voor de deelnemers van pensioenfonds PME bijvoorbeeld dreigde dat jaar een korting op de pensioenuitkering van 8,5%. Het zorgde voor felle discussies over de rekenrente van pensioenfondsen, die te gevoelig zou zijn voor de dagelijkse schommelingen op de financiële markten. Die discussie is sinds het akkoord geluwd, ook door forse verhogingen in aanloop naar het nieuwe pensioenstelsel, door soepeler regels en een stijging van de rente.

Een van de meest aangehaalde beloftes van het nieuwe stelsel is: 'meer zicht op een koopkrachtig pensioen', met vaker pensioenverhogingen en minder kans op grote kortingen, maar wel weer meer kans op kleine verlagingen. Doordat het pensioen individueler wordt (iedereen gaat naar een premiereregeling in plaats van een collectieve uitkeringsregeling) en daarnaast ook minder zeker, hoeven fondsen minder buffers aan te houden. En dus kunnen de pensioenuitkeringen makkelijker omhoog als de beleggingsresultaten gunstig zijn. Maar ze dalen ook sneller als het tegenzit op de beurzen. Juist die schommeling en onzekerheid, daar verzet coalitiepartij NSC zich tegen.

Draagvlak: tanend en diffuus

Toenmalig minister van Sociale Zaken Wouter Koolmees zette tijdens de pensioenonderhandelingen in op breed draagvlak, in de polder en in de politiek. Spannend was destijds of het FNV Ledenparlement zou instemmen. Dat deed het, en werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers staan ook vijf jaar later nog voor hun handtekening. Het politieke draagvlak kalft echter af. De partijen die het pensioenakkoord sloten, hebben sinds de verkiezingen van 22 november geen meerderheid meer in de Tweede Kamer.

Winnaars PVV en BBB willen het liefst de pensioenhervorming van tafel en door met het oude stelsel en de discussie over de rekenrente heropenen. NSC wil vooral dat pensioenuitkeringen die al lopen, niet worden veranderd zonder instemming van gepensioneerden. Anders blijven pensioenen in het oude regime. Tijdens de coalitieonderhandelingen zou de partij hebben gepleit voor een minimumrekenrente van 2% om de kans op kortingen te verkleinen en die op verhogingen te vergroten. Die wens strandde op een veto van de VVD.

Vooralsnog ligt er geen alternatief op tafel voor de pensioenhervorming dat kan rekenen op een meerderheid in de Tweede Kamer. Een motie van de SP om het instemmingsrecht te regelen is deze week weggestemd, ook de nieuwe regeringscoalitie — inclusief NSC — stemde tegen. De nieuwe bewindspersoon die verantwoordelijk wordt voor de nieuwe pensioenwet is echter gewaarschuwd; hij of zij krijgt te maken met drie regeringspartijen die eigenlijk iets heel anders willen.

Pensioenlozen: uitstel en afstel

Dat te veel werkende Nederlanders geen pensioen opbouwen, was indertijd een belangrijke reden voor de start van de onderhandelingen over het pensioenakkoord. Het oude model met werknemers in loondienst, die verplicht aan een pensioenfonds deelnemen via hun werkgever, staat onder druk. Zzp'ers passen daar niet in, en werkgevers in sectoren zonder een verplicht pensioen (IT bijvoorbeeld) bieden hun werknemers lang niet altijd een pensioenregeling.

Het akkoord zelf deed daar niet veel aan: er kwam meer fiscale ruimte voor zzp'ers om zelf pensioen op te bouwen. Over beleid voor de 766.000 werknemers zonder eigen pensioenregeling en het pensioentekort van vooral laagbetaalde zzp'ers zouden later afspraken worden gemaakt. Tot teleurstelling van vakbonden en linkse partijen is het niet gekomen tot een verplicht pensioen voor alle werkenden, maar blijft het bij 'aanvalsplannen'.

AOW-leeftijd: heen en weer

De aanpassing van de AOW-gerechtigde leeftijd was hét duwtje dat nodig was om het pensioenakkoord in 2019 mogelijk te maken. Het werd het eerste onderdeel dat in wetgeving is vastgelegd. Een meevaller gaf in het voorjaar van 2019 de financiële ruimte de AOW-leeftijd minder snel te laten stijgen. Terug naar het staatspensioen op 65-jarige leeftijd zat er niet in, al was dat wel de inzet van de vakbonden bij de onderhandelingen over het pensioenakkoord (en afgelopen november nog een verkiezingsbelofte van de PVV). Maar de minder snelle stijging bleek genoeg om de achterban van de bonden achter het pensioenakkoord te krijgen.

De afgelopen jaren gebeurde echter iets wat niet was voorzien: de stijging van de levensverwachting blijft achter bij eerdere ramingen. Toch voorziet de wet niet in een verlaging van de (achteraf te snel opgelopen) AOW-leeftijd. Deze week stemde de Tweede Kamer over een motie van de SP om de AOW-leeftijd met drie maanden te verlagen. Het bleek te duur.

Zware beroepen: praktische obstakels

Een vroegpensioen voor mensen met zwaar werk was een andere belangrijke eis van de vakbonden tijdens de onderhandelingen. Mensen met fysiek belastend werk, denk aan stukadoors, politieagenten, ziekenverzorgenden, stratenmakers, zouden ruim voor de AOW-leeftijd moeten mogen stoppen met werken. Maar de partijen kwamen daar niet uit, vanwege praktische vragen — want welk beroep is zwaar, en hoelang moet iemand dat beroep dan al hebben? — maar ook door principiële bezwaren.

Werkgevers, D66 en VVD vreesden een terugkeer van de VUT-regeling van twintig jaar geleden, waardoor werknemers soms al voor hun zestigste stopten met werken. Dat is immers niet te betalen in een vergrijzende samenleving met tekorten op de arbeidsmarkt. Het compromis indertijd was een tijdelijke regeling (het schrappen van de boete op vroegpensioen, de rvu-heffing) waarna werkgevers en werknemers in de cao zelf afspraken konden maken over eerder stoppen. Daarnaast zou er een onderzoek komen naar stoppen na 45 jaar werken, of een ander alternatief voor mensen met zwaar werk. Volgend jaar loopt de tijdelijke regeling af, maar er is nog niets nieuws. Een motie van GroenLinks-PvdA om binnen twee weken een plan te hebben, werd dinsdag weggestemd. Later deze maand wil FNV daarom gaan staken.